

iskolák újjászervezése (befejező cikk). Az új német tantervek. Angolország és Wales iskolaügye 1937-ben. Beszámoló a hivatásbeli oktatásügynek Berlinben 1938. július havában megtartott nemzetközi kongresszusáról. Számbeli adatok a tanulók nemzetközi levelezéséről. *kf.*

Élaboration, utilisation et choix des manuels scolaires. Genève, 1938. 164 lap.
A Bureau kiadványainak 59. száma.

Tartalma: a 36—161. lapon a 45 államból beérkezett hivatalos válaszok, a 9—35. lapon ezeknek összefoglaló és áttekinthető feldolgozása a 7—8. lapon közölt kérdések sorrendjében.

I. *A (népiskolai) tankönyvek kiszemelése, megállapítása:* e tekintetben az eljárás felette változatos és két főirányt mutat: *a)* a tanító választását a felügyelőhatóság jóváhagyja, *b)* a minisztérium írja elő, illetőleg engedélyezi az iskolák számára. Egy harmadik (közvetítő) eljárást követnek Ausztráliában és Dél-Amerikában: a tanügyi hatóság minden kötelezettség nélkül tájékoztatja a tanerőket a kiváló tankönyvekről. Az elsőnek említett esetre legszabadabban intézkedik Nagy-Britannia. Az olasz népiskolákban kizárólag „az állam könyvét” használják, ez az osztályok száma szerint öt kötetben jelenik meg és valamennyi tantárgyat felöleli. Németországban is egyetlen olvasókönyv van forgalomban s a minisztérium szerkesztésében és állami kiadásban a különböző vidékek igényeinek megfelelően 22-féle kiadásban jelenik meg. A nálunk szokásos eljárást még számos állam követi (lásd 13. l.). *Mely szervek állapítják meg a tankönyvek jegyzékét?* Nem mindig ugyanazok a közegek. Németországban például a középiskolák számára a miniszter illetékes, a népiskolák tankönyveit pedig a tartományi elnökök írják elő, az olvasó- és hittankönyv kivételével, amelyek szintén a miniszter alá tartoznak. A legtöbb helyen a tanerők bevonásával külön bizottságok működnek vagy a minisztérium által kijelölt bírálók. Legrészletesebb eljárás folyik Romániában, ahol egy 6 szakosztályból álló állandó bizottság működik. *A jegyzékek megállapításának módja:* rendszerint a kiadók vagy a szerzők terjesztik fel a munkákat nyomtatásban vagy kéziratban a minisztériumnak jóváhagyás végett; Németországban az elemi iskolaiakat nyomtatásban, a középiskolaiakat kefelevonatban; Romániában, Észtországban kéziratban. A bírálókat közzététele vagy tilos (pl. Belgiumban), vagy a szerző rendelkezésére áll, aki egy külön bizottsághoz felfolyamodhatik (pl. Észtországban). Több államban a minisztériumok évenként pályázatot hirdetnek tankönyvek megírására és kiadására. *Tiltott tankönyvek:* ezeknek jegyzékét csak néhány minisztérium közli, mások szigorú megtorlásokkal büntetik alkalmazásukat, főleg ha a közrendet és -erkölcsöt veszélyeztetik. Romániában tilos olyan külföldön, idegen nyelven megjelent tankönyvek használata, amelyeknek szelleme rendszerint ellenkezik saját országukéval. Franciaországban csupán az elemi iskolákban tilos tankönyvekről van hivatalos jegyzék. *Az egyes tantárgyak tankönyvei:* rendszerint minden tantárgyra külön tankönyvet használnak, viszont az elemi iskolák számára, főleg az alsó osztályokban, túlnyomók az

enciklopédikus tankönyvek; ebben kiemelkedik Olaszország (l. fent: „állami könyv“).

II. *A tankönyvek szerkesztése*: ezt rendszerint szakírók végzik, akik esetleg szövetkeznek; más országokban a minisztérium külön bizottságokat bíz meg a szerkesztéssel; majd mindkét eljárást követik. Romániában igen olcsó hivatalos ábécés-könyvet adtak ki, de sikertelensége miatt ismét a szabad versenyhez folyamodtak. *A tankönyvek kiadása*: ebben is leggyakrabban szabad versenyt engednek a kiadóknak, másutt az állam gondoskodik; felváltva mindkét eljárással találkozunk. Bulgáriában csak állandó tartózkodással rendelkező bolgár állampolgár szerkeszthet és adhat ki tankönyveket. *Versenyek*: néhány államban a hatóság alkalmilag pályázatot hirdet, Romániában ezt feleslegesnek tartják és az évenként rendezett tankönyvkiállításokban látnak kellő biztosítékot a cél elérésére. *Az árak szabályozása*: erről az országoknak legnagyobb részében az állam gondoskodik, nehogy a könyvek igen drágák legyenek; Olaszországban az „állami könyvt” önköltségen adják, Romániában a minisztérium által megállapított árhoz 5%-ot csatolnak, amely a tanszemélyzet hitelpénztára javára esik. *A tanszemélyzet által szerkesztett könyvek használatának szabályozása*: e tekintetben is felette változatos a gyakorlat; általában a tanszemélyzetnek tilos saját könyveit a tanulóknak árusítani, ez a tilalom egyes országokban a tanfelügyelők és főigazgatók könyveire is kiterjed; Belgiumban ez utóbbiak még könyveket sem írhatnak a nekik alárendelt iskolák számára; másutt a szerzők nem lehetnek egyúttal a bíráló bizottság tagjai.

III. *A tankönyvek felhasználása a tanításban*, erre vonatkozó hivatalos utasítások; szigorúan kell-e hozzájuk alkalmazkodni, vagy függetlenítheti-e magát tőlük és csupán kiegészítőül használhatja-e őket a tanár? Erre a módszer dolgában fontos kérdésre csak néhány országból érkeztek tanulságos válaszok. Luxemburg középiskoláiban például szigorúan kell ragaszkodni a tankönyvekhez, amelyek a feleletek és vizsgálatok számára is irányadók; jegyzetek diktálása tilos. Romániában a tankönyv inkább segítőeszköz a tanár módszere és egyénisége mellett. Kanadában a tanárok szabadságában áll, hogy tanításukat nem előírt munkákkal és nem engedélyezett olvasmányokkal kiegészíthessék. Észtországban háromféle könyv szerepel: a) tankönyv, b) segédkönyvek a tanárok számára és nem kötelezően a növendékeknek, c) iskolai könyvtárak számára rendelt munkák. Ez utóbbiakról több állam jegyzéket ad ki. Belgiumban az iskolaév folyamán tilos a változtatás, ezt az iskolai év végén meg kell okolni. Bulgáriában, Észtországban, Romániában és Görögországban tankönyvváltoztatásnak csak 4—5 év eltelte után van helye. *Tankönyvekkel való ellátás*: az ingyenes *népoktatással* rendszerint kapcsolatos a tankönyvekkel való ellátás (általában vagy csupán a szegény sorsúaknak, kölcsön vagy véglegesen). Ennek költségeit helyenként a községek viselik. Különös és szigorú intézkedésekre akadunk Romániában, ahol a szülők kötelesek a tankönyvekről és taneszközökről gondoskodni, ellenkező esetben megbírságozzák őket és a tanulókat távollévőknek tekintik. Viszont a szegény gyermekek szükségleteiről a községek és

a megyék tartoznak gondóskodni, a felnőtteket pedig az illető (kereskedelmi, ipari stb.) vállalatok kötelesek ingyenkönyvekkel ellátni. A *középiskolákban* csak ritkán akadunk ingyenkönyvekre, egyrészt mert ez az oktatás nem kötelező, másrészt mert túlságosan megterhelné az államot. Mégis vannak olyan országok, ahol a szegényebb tanulókat kölcsönkönyvekkel látják el, vagy az ifjúsági könyvtárak útján segédkönyveket adnak nekik.

Már ezekből a szemelvényekből kiderül, hogy a tankönyveknek ez a hivataltal adatok alapján készült monográfiája szinte teljes képet ad erről a fontos tárgykörrel. Egy igen lényeges szempont azonban nem került ezúttal szóba: az, hogy a tankönyvek tartalma a nemzeti irány megóvása mellett mennyiben tárgyilagos és elfogulatlan nemzetközi vonatkozásban. Ennek a kényes tankönyvrevízióknak érdekében már több oldalról történtek kezdeményezések, maga a népszövetség behatóan, a Bureau pedig régebb kiadványaiban alkalmilag foglalkozott vele, anélkül azonban, hogy mindeddig kielégítő megoldást nyert volna. Sajnos, úgy látszik, a lelki légkör egy negyedszázaddal a világháború után még mindig nem érett meg eléggé a lelki leszereléssel kapcsolatos kölcsönös megbecsülésre.

kf.

Erwin Heckmann: Wege zur Erweckung der Kunstkräfte im Kinde und Jugendlichen. Vom Willen deutscher Kunsterziehung B. XI—XII. (Düsseldorf, 1935. I. Schwann. 441 lap. 120 kép.)

A mintegy négy évtizedes multra visszatekintő lélektani irányú gyermekrajzvizsgálatokkal egy időben indultak meg azok a törekvések is, amelyek a gyermekrajzvizsgálatok eredményeit a rajzoktatásban hasznosítani igyekeztek. A rajzoktatás szempontjából két kérdés megoldása vált legezükségesebbé. Az első: Mi módon lehetne a gyermek ösztönös rajzi kifejezőképességét fokozatosan a rajzi kifejezésnek arra a fokára fejleszteni, amelyet a középfokú és a középiskolák rajztanítása elő követelményül állítottak fel, oly módon, hogy a rajzi kifejezés tökéletesedése a gyermek szellemi fejlődésének természetes menetét kövesse. A második megoldásra váró kérdés az, hogy mi módon lehetne a gyermek önkénytelen rajzolgatásában megnyilvánuló szín- és formaszereket megőrizni és fokozni a serdülőkorától az ifjúkorig terjedő életszakaszon. Ezek a kérdések foglalkoztatják Heckmannt is ebben a munkájában.

A rajztanítás módszertani kérdését gyakorlati szempontból vizsgálja. Nem új rajzmódszertan elméleti alapját kívánja megvetni, célja csupán az, hogy megismertessen kísérleteivel és beszámoljon eddigi eredményeiről. Pedagógiai felfogása mintaképe a századeleji művészeti nevelés kérdésével foglalkozó német nevelők felfogásának. Ő is a tanulóban szunnyadó alkotó erők felszabadításában látja az iskola feladatát. Nevelői felfogása fényt vet a gyermekrajzoknak művészi szempontból való értékelésére is. Jóllehet nem mondja ki teljes határozottsággal, hogy a gyermekrajzok művészi alkotások, de azt hangsúlyozza, hogy az azokat létrehozó alkotóerő *lényegében* a művészen élő alkotóerővel azonos. A különbség csupán az alkotásban van, mert a művész alkotása gazda-